

ÜNİTE IV

ATATÜRK İNKILABI, İNSAN HAKLARI VE DEMOKRASİ

A. ATATÜRK İNKILABININ DÜŞÜNSEL TEMELLERİ

1. Aydınlanma Kavramı
2. Atatürk İnkılabı ve Bu İnkılapla İlgili Kavramlar

B. ATATÜRK İNKILABININ AMAÇLARI VE İLKELERİ

1. Atatürk İnkılabının Amaçları
2. Atatürk İnkılabının İlkeleri

C. ATATÜRK'ÜN SÖYLEV VE DEMEÇLERİNDE DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI

BU ÜNİTENİN AMAÇLARI

Bu üniteyi çalıştıktan sonra;

- * Atatürk inkılabı açısından aydınlanma kavramının ne olduğunu öğreneceksiniz.
- * Atatürk inkılabı ile ilgili temel kavramların anlamalarını öğreneceksiniz.
- * Atatürk inkılabının amaçlarının neler olduğunu öğreneceksiniz.
- * Atatürk inkılabının ilkelerinin amaçlarını öğreneceksiniz.
- * Atatürk'ün demokrasiye verdiği önemi açıklayabileceksiniz.

NASIL ÇALIŞMALIYIZ?

- * Önceki üniteler için önerilen çalışma metotlarını uygulayın.
- * İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarını okuyarak öğrendiklerinizi destekleyin.

A. ATATÜRK İNKILABININ DÜŞÜNSEL TEMELLERİ

1. Aydınlanma Kavramı

Aydınlanma bireylerin yada toplumların günlük yaşamı düzenleyen kuralları, devletin işleyişine ilişkin yapıları akla, özgür düşünceye, eleştiri ve sorgulamaya dayanarak oluşturmalarıdır. Eğer bir toplum akılla değil de dogmalarla ve geçerliliğini yitirmiş toplumsal kurallarla yönetiliyorsa karanlığın içinde olduğu söylenebilir.

Fransız düşünürü Oguste Comte (Ogüst Komt) insanlığın gelişimi açısından üç evreden bahseder. Bunlar “**metafizik evre**”, “**teolojik evre**” ve “**pozitif evre**”dir. Metafizik evrede insanlar olayları gerçeküstü birtakım olgularla açıklamaya çalışmışlardır. Her şeyde büyü, tılsımlı bir taraf görmüşlerdir. Teolojik evrede olayları dine dayandırmışlardır. Pozitif evreye ulaştıklarında ise akıl ve deneyle anlamaya çalışmışlardır.

Akıl insanlara doğruyu göstermede yeterli bir kuvvettir. Eğer insanlar akıllarını kullanabilirlerse ulaşacakları tek bir yer vardır. O da gerçek ve doğrudur. **Sokrates** “**akıl yolu birdir**” der. Ancak insanlar akıllarını her zaman kendileri kullanmazlar. Çoğu zaman akıllarını otoritelere teslim etmişlerdir. **Frances Bacon (Fransız Beykın)** bu otoriteleri **insan aklının kıramadığı putlara benzettir**. Bu putlar aklın doğru çalışmasına engel olur. Aklın doğru çalışmasına engel olan putların çoğu toplumsal değer yargılarından gelir. Toplumca doğru kabul edilen şeyleri hiç düşünmeden peşin bir hükümle kabul etmek insanı yanılsaya götürür.

Alman filozofu Kant’a göre **aydınlanma insanın aklını kendinin kullanmaya başlamasıdır**. İnsan her dönemde aklını kendine rehber yapmamış çoğu defa toplumda hazır bulduğu gelenek, görenek ve dini dogmalara sarılmıştır.

İlk Çağ Yunan düşüncesi, genelde eleştiri, araştırma ve sorgulamaya açık aydınlık bir dönemdi. Bu dönemin ardından gelen Orta Çağda insanlar eleştiri ve sorgulamadan uzaklaşmış bunun yerine dogmalara sarılmışlardır.

Batıda **15. yüzyıldan itibaren Rönesans** adı verilen yeni bir dönem ortaya çıkmaya başladı. **Rönesans yeniden doğuş demektir**. Rönesansla yeniden doğan Antik Çağın eleştirici ve sorgulayıcı tutumudur. Rönesansın etkisiyle Batıda aydınlık bir döneme girildi. Bu aydınlanma 18. yüzyılda en parlak dönemine ulaştı. Aydınlanmanın etkisiyle Batıda toplumsal bir dönüşüm yaşandı. Bilim ve teknolojiye baş döndürücü gelişmeler sağlandı. İnsana verilen değer arttı. Siyasal alanda gelişmeler sağlandı. Halk egemenliğine dayalı yönetimler ortaya çıkmaya başladı. Kısaca bu aydınlanmanın etkisiyle Batıda her alanda hızlı bir gelişme yaşandı.

Osmanlı devleti Batı’da Rönesansla başlayan değişimi yeterince takip edememiştir. Batı’nın ürettiği teknik araçları satın alarak kullanmış, Batı’dan teknik elemanlar getirerek

çeşitli teknolojik araçların üretimini ülke içinde yapmış ancak teknolojik değişimin alt yapısını oluşturacak zihniyet dönüşümlerini ve bilimsel devrimi gerçekleştirememiştir.

III. Selim dönemi ile başlayan batılılaşma hareketleri sonuçsuz kalmış, sosyal alanda ve devlet sisteminde gerekli değişim sağlanamamıştı.

Osmanlı Devleti başta Batıdaki değişimi yakalayamamak olmak üzere çeşitli nedenlerle 17 yy.dan itibaren bir duraklama ve gerileme döneminin içine girdi. 20 yy. başına kadar sahip olduğu toprakların büyük bir kısmını kaybetti. Katıldığı son büyük savaş olan I. Dünya Savaşı'nda elinde kalan toprakların büyük bir kısmı da işgal edildi. İstanbul'un da düşman tarafından işgal edilmesi, ordunun dağıtılması ve silahlarına el konulmasıyla yapabileceği fazla bir şey kalmamıştı. I. Dünya Savaşı sonrası Anadolu perişan durumda ve halk fakirdi. Ülkede üretim yok denecek kadar azdı. Üretim, ticari faaliyetlerin büyük bir bölümü yabancı azınlıkların elindeydi. İşte böyle bir ortamda Mustafa Kemal 19 Mayıs 1919'da Anadolu'nun kaderine el koymak üzere Samsun'a çıktı. Atatürk'ün amacı ülkeyi düşmanlardan temizleyerek bağımsızlığı kazanmakla sınırlı değildi. Atatürk ülkeyi bu hale getiren cehaletle de savaşarak ülkeyi aydınlığa kavuşturmak istiyordu.

Atatürk'ün aydınlanma anlayışı Batı medeniyetini örnek alan Türk toplumuna hak ettiği yaşam standardına ve değere ulaştıracak bir toplumsal dönüşümdür. Bu dönüşüm Atatürk inkılabının hareket kaynağıdır. Atatürk “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.” diyerek Türk toplumunu çağdaş medeniyet seviyesine ulaştırmak için akla ve bilime dayalı bir anlayışın egemen olacağını söylüyordu.

2. Atatürk İnkılabı ve Bu İnkılapla İlgili Kavramlar

Atatürkçülük; fiilen işgal altında bulunan Anadolu topraklarını düşmandan kurtararak bağımsızlığa kavuşturmayı ve bu bağımsızlığı ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda yapılan reformlarla destekleyerek Türk halkını refah ve huzura kavuşturmayı amaçlayan, yıkılmış bir imparatorluktan halkın kayıtsız şartsız egemenliğine dayalı yeni bir ulus devlet yaratmayı ve bu devletin kültürünü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkartmayı hedefleyen, bunları başarabilmek için akıllı, bilimi ve özgür düşüncüyü kendine rehber edinen, temeli Atatürk tarafından atılmış olan düşünce sistemidir.

İnkılap (devrim): Bir ülkede belli bir dönemde geçerli olan kuralların zorla ve köklü bir değişikliğe tabi tutularak yerine yenilerinin getirilmesine inkılap (devrim) adı verilir. Söz gelimi mutlakiyetle yönetilen bir ülkenin yönetim biçiminin zorla değiştirilerek yerine halk egemenliğine dayalı yeni bir yönetim sistemi getirilmesi devrim olarak nitelendirilebilir.

Reform: Bir toplumda toplumsal yapının bütününe dokunmaksızın eskiyen, güncelliğini kaybeden, toplumun ihtiyaçlarına cevap veremeyen kurum ve kuralların

düzeltilmesine ve iyileştirilmesine reform denir. Osmanlı Devleti'nde III. Selim döneminde ordunun modernize edilmesi çalışmaları askerlik alanında yapılmış bir reformdur.

Çağdaşlaşma: Çağdaş uygarlık seviyesini yakalamak ve bunun da ötesine geçmek için yapılan çalışmalara çağdaşlaşma adı verilir.

B. ATATÜRK İNKILABININ AMAÇLARI VE İLKELERİ

1. Atatürk İnkılabının Amaçları

Atatürk İnkılabının öncelikli amacı, vatanın bağımsızlığını ve milletin özgürlüğünü kayıtsız ve koşulsuz bir biçimde gerçekleştirmektir. “Özgürlük benim karakterimdir.” diyen Mustafa Kemal Atatürk, kendini yetiştiren Türk milletinin karakterinin de özgürlük olduğunu biliyordu. Bir konuşmasında Atatürk, “Türk’ün hassasiyeti, izzeti nefsi ve kabiliyeti çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet esir yaşamaktansa mahvolsun evladır. Binaenaleyh ya istiklal ya ölüm” diyordu. Atatürk 19 Mayıs 1919’da Samsun’a çıktığı gün planlarını çok önceden yaptığı bağımsızlık ve özgürlük mücadelesini başlatmıştı.

Kurtuluş Savaşı’nın devam ettiği günlerde yorgun ve yıpranmış Türk milletinin zafere ulaşamayacağını ve kurtuluşun ancak güçlü bir devletin korumasına sığınmakla gerçekleşeceğini düşünen çevreler olmuştu. Atatürk bunlara şiddetle karşı çıkmış ve Misakımillî sınırları içinde vatanın bir ve bölünemez olduğunu, manda ve himayenin kabul edilemez olduğunu söylemiştir.

Atatürk İnkılabının yöneldiği ikinci bir amaç, halkın egemenliğine dayalı bir devlet sistemi kurmaktır.

Atatürk siyasi ve askeri alanda kazanılan bir zaferin, sosyal ve ekonomik alanlarda kazanılan zaferlerle taçlandırılmadıkça kalıcı olmayacağını biliyordu. Bu nedenle çağın gerisinde kalmış kurum ve kuralların ortadan kaldırılarak Türk toplumunun yapısına uygun ve Türk toplumunu çağdaş medeniyet seviyesinin üzerine taşıyacak yeni kurum ve kuralların oluşturulması gerektiğine inanıyordu.

Atatürk İnkılabı, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda bir toplumsal değişime yöneldi. Cumhuriyet kuruldu. Saltanat ve hilafet kaldırıldı. Laik devlet anlayışı benimsendi. Eğitim ve öğretim alanlarında yeniliklere gidildi. Kadınlara seçme ve seçilme hakkı verildi. Çok partili siyasal hayata geçiş için çaba harcandı. Ekonomik yatırımlara hız verildi... Kısaca her alanda hızlı bir toplumsal değişim ve çağdaşlaşma hamlesi başlatıldı.

Atatürk büyük güçlüklerle elde edilen barışın kalıcı olmasını istiyor, Türk milletinin yeni acılar yaşamasını istemiyordu. Atatürk “**yurtta sulh, cihanda sulh**” diyerek savaşırsız bir dünya özlemini dile getiriyordu. İleri görüşlü bir lider olan Atatürk, barışı ve insan haklarını korumada uluslararası toplumun rolünü o günden çok iyi kavramıştı. O zamanda Türk Cumhuriyeti öncülüğünde kurulan uluslararası ittifaklar bunun somut bir göstergesidir.

Yurtta barışın sağlanabilmesi, üniter devlet yapısıyla ve birleştirici-bütünleştirici bir milliyetçilik anlayışıyla sağlanabilirdi. Bu nedenle Atatürkçülük millet anlayışına büyük önem vermiş ve hiçbir ayrım gözetilmeksizin kendini Türkiye Cumhuriyeti'nin bir ferdi olarak gören herkesin Türk olduğunu kabul etmiştir.

2. Atatürk İnkılabının İlkeleri

Atatürk İnkılabı, çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak ve ötesine geçmek için toplumdaki çağın gerisinde kalan bütün kurum ve kuralları ortadan kaldırarak yerine çağın gereklerine ve Türk toplumunun yapısına uygun kurum ve kuralları oluşturmayı amaçlar. Atatürk ilkeleri Türk İnkılabının temel dayanaklarıdır. Atatürk İnkılabının dayandığı temel ilkeler Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılapçılıktır. 1924 Anayasası'nda 5 Şubat 1937 yılında yapılan bir değişiklikle Anayasanın 2. maddesine “**Türkiye Devleti, Cumhuriyetçi, Milliyetçi, Halkçı, Devletçi, Laik ve İnkılapçı'dır**”. ifadesi eklenmiştir

Cumhuriyetçilik İlkesi

Cumhuriyet bir yönetim biçimidir. Cumhuriyeti diğer yönetim biçimlerinden ayıran temel fark, **bu yönetim biçiminde egemenlik hakkının tek bir kişiye ya da bir zümreye değil, halkın tamamına ait olmasıdır.**

Mustafa Kemal Atatürk, 1919'da Samsun'a çıkışının hemen ardından 22 Haziran 1919'da “**Amasya Genelgesi**” adında bir genelge yayınladı. Bu genelgede “**Milletin bağımsızlığını, yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.**” deniliyordu. Bu ifadeyle millet gerçeğine dayalı yepyeni bir devletin kurulacağını işaretleri veriliyordu. Millî bağımsızlığa ve millî egemenliğe yer veren bu düşünce Atatürk İnkılabının temel ilkelerinden biri oldu. Mustafa Kemal bir konuşmasında “**Artık İstanbul Anadolu'ya hâkim olmak değil, tabii olmak mecburiyetindedir.**” diyerek millî egemenliğin sağlanacağını, artık halkın yönetilmeyeceğini, yöneteceğini söylüyordu. Bu düşünce 23 Nisan 1920'de “**kuvayimillîye'yi amil ve millî iradeyi hakim kılma**” esasına dayanan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışıyla somut bir adıma dönüştü. Bu Meclisin hazırlayıp kabul ettiği ve henüz fiilen kurulmamış olan Türkiye Cumhuriyetinin ilk Anayasası kabul edilen 1921 Teşkilat-ı Esasi'sinde “**Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.**” ifadesi yer alıyordu. Türkiye Büyük Millet Meclisi 1 Kasım 1922'de saltanatı kaldırdı. 29 Ekim 1923'te cumhuriyeti ilan etti. Bunun hemen ardından da 3 Mart 1924'te hilafeti kaldırarak halk egemenliğini güçlendirdi.

Halk iradesinin yönetime yansması için Cumhuriyet tek başına yeterli değildir. Çoğulcu, katılımcı bir demokrasinin de sağlanması gerekir. Atatürk “**Demokrasi yönetimine dayanan hükümetlerde egemenlik halka, halkın çoğunluğuna aittir. Demokrasi ilkesi egemenliğin millette olduğunu, başka yerde olamayacağını gerekli sayar. Bu suretle demokrasi ilkesi, siyasal gücün, egemenliğin yasal kökenlerine dayanmaktadır.**” diyerek demokrasinin önemini vurguluyordu. Bu nedenle Atatürk cumhuriyetin ilanının hemen ardından çok partili siyasal yaşama geçmek için çalışmalar başlamış ancak Türk milleti çok partili siyasal yaşama Atatürk’ün ölümünden sonra 1945 yılında kavuşabilmiştir. Halen yürürlükte bulunan Anayasa’nın 2. maddesi “**Türkiye Devleti bir cumhuriyettir.**” ifadesine yer verir. Anayasa’nın 5. maddesi gereği bu ibarenin değiştirilmesi teklif dahi edilemez.

Resim 4.1: Atatürk Cumhuriyet Bayramı kutlamaları sırasında halkla beraber

Cumhuriyet yönetimi insan haklarına adalete ve eşitliğe önem veren bir yönetim biçimidir. Özgür düşünce ancak cumhuriyet yönetimi içinde gelişebilir. Cumhuriyet yönetimi akı ve bilimi kendine rehber eder. Türk halkı Cumhuriyet sayesinde bugün olduğu yere gelebilmiştir.

Milliyetçilik İlkesi

Millet, çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğudur. Millet olma bir insan toplumunun ulaşabileceği en üst aşamadır. Millet, ırk ve kavim birliğine dayanan

toplumlardan daha üst bir aşamadır. Bir insan topluluğunun millet sayılabilmesi için ortak bir geçmişe sahip olmaları gerekir. Milleti oluşturan insanlar birlikte yaşama konusunda samimi bir istek duyarlar. Geçmişten gelen mirasın korunması ve sürdürülmesi için amaç birliği etmişlerdir.

Mustafa Kemal Atatürk bir sözünde “Millet; dil, kültür ve düşünce bağı ile birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu bir siyasi ve sosyal topluluktur.” diyerek milletin tanımını yapmıştır.

Millete aitlik duygusu, bir toplumda insanları birbirine bağlayan en güçlü bağlardan biridir. Bu duygunun oluşturduğu birlik ve beraberlik ruhunun zayıf olması bir devletin geleceğini tehlikeye sokar. Komşumuz Irak’ta meydana gelen ve her gün basın yayın organlarından takip ettiğimiz gelişmeler bunun en büyük kanıtıdır. Irak halkının Irak vatandaşı olarak birlikte yaşama bilincine sahip olamaması, çeşitli gruplara ayrılması ve aralarında üstünlük mücadelesine girmesi sonucu milyonlarca insan yaşamını yitirmiştir.

Atatürk’te millî mücadelenin millî egemenlik ruhundan kaynaklandığını ve güç aldığını ifade etmiştir. Bir konuşmasında “Ben 1919 senesi Mayısı içinde Samsun’a çıktığım gün elimde maddi hiçbir kuvvet yoktu. Yalnız Türk Milletinin asaletinden doğan ve benim vicdanımı dolduran yüksek ve manevi bir kuvvet vardı. İşte ben bu millî kuvvetle, bu Türk Milletine güvenerek işe başladım” diyerek bu gerçeğe işaret etmiştir.

1961 Anayasası’nın “Başlangıç” kısmında “Bütün fertlerini, kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün halinde, millî şuur ve ülküler etrafında toplayan ve milletimizi, dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak millî birlik ruhu içinde daima yüceltmeyi amaç bilen Türk Millîyetçiliğinden hız ve ilham alarak” ifadesi kullanılarak millete aidiyet duygusuna vurgu yapılmıştır.

Atatürk Türk milleti gerçeğinin belli bir ırkın, bir dinin, bir mezhebin üstünlüğüne dayanmadığına inanıyordu. Bir konuşmasında “Türkiye Cumhuriyetini kuran Türk halkına Türk milleti denir.” diyerek bu düşüncesini açıkca ifade etmiştir. Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere Atatürk’ün millîyetçilik anlayışı Türk halkının bütün kesimlerini kuşatan, birleştirici ve bütünleştirici bir millîyetçilik anlayışıdır. Türk milletin bir mensubu olabilmek için Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak ve Türkiye Cumhuriyeti’nin gelişmesi, yücelmesi için samimi gayret içinde olmak yeterlidir.

1982 Anayasası’nın “Başlangıç” kısmında “...Atatürk’ün belirlediği millîyetçilik anlayışı ve O’nun inkılap ve ilkeleri doğrultusunda;...” ifadesine yer verilerek Atatürk millîyetçiliğine vurgu yapılmıştır. Anayasanın Türk vatandaşlığını düzenleyen 66. maddesinde “Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür.” denilerek Atatürk’ün millîyetçilik anlayışı doğrultusunda Türk vatandaşlığı tanımı yapılmıştır.

Bir ülkede yaşayan insanların farklılıklarını bir kenara bırakarak birlikte yaşama ve ülkeyi yüceltme konusunda samimi bir gayret içinde olmaları o ülkede demokrasiyi, insan haklarını ve hoşgörü kültürünü yaşatabilmek için temel bir şarttır. Birlikte yaşama duygusu zayıf olan insanlardan oluşan ülkelerde anarşi ve terör ortamının doğması kaçınılmazdır. Bazı ülkelerde halkın millet olma bilincine ulaşamaması nedeniyle çeşitli iç savaşlar ve insan hakları ihlalleri yaşanmıştır.

Bir milletin dilinin, kültürünün, tarihinin ve değerlerinin aslına uygun olarak ortaya çıkartılması millî duyguların güçlendirilmesi açısından son derece önemlidir. Bu nedenle Atatürk Türk Tarih Kurumunu ve Türk Dil Kurumunu kurduştur.

Resim 4.2: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

Halkçılık İlkesi

Halk, **bir ülkede yaşayan, bir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı, kendini o ülkenin kaderine bağlamış insanlardan oluşan bir bütündür.** Atatürk'ün halkçılık anlayışı Cumhuriyetçilik ve Milliyetçilik ilkelerinin tamamlayıcısı durumundadır.

Halkçılığın çeşitli anlamları vardır. Bunlardan biri **halkın iradesini üstün tutmak, halkın egemenliğine dayalı bir yönetim oluşturmaktır.** Halkçılığın diğer bir anlamı **bir ülkede yaşayan halkın eşit olması, hiçbir kişi ya da guruba ayrıcalık tanınmamasıdır.** Halkçılığın bir diğer anlamı da **toplumda farklı ekonomik ve sosyal sınıfların bulunmaması, toplumda sosyal sınıfların mücadelesi yerine, benzer özelliklere sahip halk arasında bir sosyal dayanışmanın bulunmasıdır.**

Atatürkçü düşünce sisteminde halkçılık, millî egemenlik ilkesine ve demokrasiye dayanır. Bu nedenle 1921 Anayasasının birinci ve ikinci maddelerinde; **“Egemenlik**

kayıtsız şartsız milletindir. Yönetim şekli halkın kaderini kendi eliyle idare etmesi esasına dayanır.

Yönetim ve yasama yetkisi milletin tek ve hakiki temsilcisi olan Büyük Millet Meclisinde toplanmıştır.” ifadeleri yer almıştır.

Halkçılık demokratik devletin temel unsurları olan hukuk devleti ve sosyal devlet anlayışlarını içinde barındırır. Hukuk devletinin gereği olarak herkesin yasalar karşısında eşit olması yasalar tarafından kayırılan, ayrıcalıklı bir kesimin olmaması gerekir. Sosyal devletin gereği olarak ise hukuki alanda sağlanan eşitliğin ekonomik ve sosyal alana geçirilmesi gerekir.

Atatürk “Bizim nazarıımızda çiftçi, çoban, işçi, tüccar, sanatkâr, asker, doktor; vel-hasil herhangi bir sosyal müessesede faal bir vatandaşın hak menfaat ve hürriyeti eşittir. Devlet bu anlayışla azami faydalı olmak ve milletin emniyet ve iradesinin mahaline sarf edebilmek, bizce, bizim anladığımız anlamda halk hükümeti idaresiyle olur.” diyerek halkçılığın ancak Cumhuriyetle yönetilen bir devlette demokrasiyle yaşama geçirilebileceğini söylüyordu.

Halkçılık ilkesi millî gelirin adaletli dağıtıldığı, vatandaşların “nimette ve külfette” eşit oldukları, bir toplum düzeni gerçekleştirmeyi amaçlar. Atatürk’ün halkçılık anlayışı demokratik toplum düzeninin özünü oluşturur.

Devletçilik İlkesi

Osmanlı Devleti Batıda gerçekleşen Sanayi Devrimi’ne karşı kayıtsız kalmış ve ekonomik açıdan gelişmemişti. Osmanlı Devletinin ekonomik mirasını devralan Türkiye Cumhuriyeti de ekonomik açıdan çok güçsüz bir devlet olarak kurulmuştu. Ülkede sanayi üretimi yoktu. Ticaret yabancıların elindeydi. Milletin ihtiyaç duyduğu tüketim malları, silahlar, araç-gereçler büyük ölçüde dışarıdan karşılanmak zorundaydı.

Atatürk, süngüyle kazanılmış bir zaferin gerçek bir bağımsızlık getirmeyeceğini, askeri ve siyasal alanda kazanılan zaferin ekonomik, bilimsel ve kültürel alanlarda yapılan atılımlarla desteklenmedikçe kalıcı olmayacağını biliyordu. Atatürk bir konuşmasında bunu “Siyaset ve askerlik alanındaki zaferler ne denli büyük olurlarsa olsunlar, ekonomik zaferlerle taçlandırılmazlarsa iyice yerleşmiş olamaz, kısa zamanda sönüp gider. Bunun içindir ki en büyük ve parlak zaferlerimizin de sağlayabildiği, daha da sağlayabileceği yararlı meyveleri toplayıp, onlardan yararlanmak için ekonomimizin, ekonomik egemenliğimizin sağlanması, pekiştirilip genişletilmesi gerekir.” sözleriyle ifade ediyordu.

O dönemde halk ülkenin ekonomik bağımsızlığını kazanabilmesi için gerekli olan atılımları yapacak sermaye birikimine sahip değildi. Ekonomik atılımlar ancak devlet öncülüğünde ve devlet millet işbirliğiyle başarılabilirdi. Atatürk “yurtta her nevi

üretimin çoğalması için kişisel teşebbüsün devlet açısından çok gerekli olduğunu” dile getirdikten sonra “beyan etmeliyiz ki devlet ve fert birbirine karşı değil, birbirinin tamamlayıcısıdır” diyordu.

Atatürk özel teşebbüsün önemini İzmir’de yapılan Türkiye İktisat Kongresi’nde de vurgulamış, özel teşebbüse her alanda destek olunacağını belirtmişti. Fakat başta söylenen nedenlerle özel teşebbüs ülke için gerekli olan atılımları başaramamıştı. Bu nedenle o dönemde Türkiye Cumhuriyeti’nin kalkınmasına hız veren yatırımlar devlet öncülüğünde gerçekleştirilmiştir. 1931 yılında resmen uygulamaya konulan Devletçilik ilkesi ile Türkiye planlı ekonomiye geçiş yapmıştır. Özellikle sanayileşme konusunda çok kısa bir sürede büyük atılımlar gerçekleştirilmiştir. Şeker, çimento, deri ve kumaş fabrikalarının kurulması, demiryolu ağının genişletilmesi Türk bankacılık sisteminin güçlendirilmesi bu dönemde devlet öncülüğünde sağlanabilmektedir.

Resim 4.3: Cumhuriyetin ilk fabrikalarından olan Kayseri bez fabrikasından bir görünüş.

Tüm bu atılımların amacı Türk toplumunu refaha kavuşturmaktır. Atatürk Devletçilik ilkesiyle asla bütün sermaye ve ekonomik etkinliklerin devlet tekeline olmasını istememiştir. Tam tersine Atatürk, devlet millet işbirliğine dayalı bir ekonomik kalkınmayı hedeflemiştir. O günün toplum yapısından ve uluslararası gerçeklerinden kaynaklanan devletçilik ilkesinin bugün belli ölçüde terk edildiği, devletin ekonomik alandan çekilerek özel teşebbüsün ekonomik alanda daha ağırlıklı bir konuma geldiği söylenebilir.

Atatürk’ün koyduğu devletçilik ilkesinin en temel amaçlarından biri Türk halkını layık olduğu yaşam standardına yükseltmektir. Bugün çağdaş demokrasilerin vazgeçilmez bir niteliği olan sosyal devlet, devletin ekonomik alanda gerçekleştirdiği düzenlemelerle sağlanabilir. Devlete eğitimin, sağlık hizmetlerinin ve sosyal hizmetlerin sağlanmasında büyük görevler düşmektedir. Eğer devlet bu alanlarda üzerine düşen görevleri hakkıyla yerine getirmezse demokrasinin tam olarak gerçekleşmesi imkânsızdır.

Laiklik İlkesi

Laik Latince **laicus** kökünden Batı dillerine geçmiş olan bir kelimedir. Kelime anlamı bakımından **laik**, **ruhani olmayan** demektir.

Kavramsal anlamı bakımından **laiklik** **din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması, devlete ilişkin kurum ve kuralların dinin emir ve yasaklarından değil de pozitif hukuk kurallarından türemesidir.** Diğer taraftan laiklik vatandaşlara din ve vicdan hürriyetinin tanınması demektir. Laiklik devletin farklı dinler ve mezheplere eşit mesafede olmasını, kişilerin inançlar konusunda birbirleri üzerinde baskı kurmalarına engel olmasını gerektirir.

Laiklik devlet sistemimize 1924 Anayasası'nda 1937 yılında yapılan bir değişiklikle girmiştir. Halen yürürlükte bulunan 1982 Anayasası'nın "**Başlangıç**" bölümünde "...kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı;..." 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyetinin laik devlet olduğu, 10. maddesinde **din ve mezhep farkı gözetilmeksizin herkesin kanun önünde eşit olduğu** ve 24. maddesinde **herkesin vicdan din ve kanaat özgürlüğüne sahip olduğu, herkesin dilediği gibi ibadet etme serbestliğine sahip olduğu, kimsenin ibadete ve dini kanaatlerini açıklamaya zorlanamayacağı, kimsenin dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamayacağı, devletin düzeninin kısmen de olsa din kurallarına dayandırılmayacağı** açıkça ifade edilerek laiklik anayasal bir temele kavuşturulmuştur.

Laiklik demokrasinin bir gereğidir. Düşünce ve kanaat özgürlüğüne dayanır. **Laiklik dinsizlik demek değildir.** Tam tersine **herkesin dininin gereklerini özgürce yaşayabilmesinin ön koşuludur.** Laiklik olmasa farklı dinler ve mezhepler arasında bir gerginlik ve çatışmanın çıkması, sonuçta toplumsal barış ve huzurun ortadan kalkması kaçınılmaz olurdu.

Atatürk hiçbir zaman dine karşı olmamıştır. Ancak kutsal din duygularını kendi kısır çıkarlarına alet ederek halkı yozlaştıran, cehalet içinde bırakan sahte din adamlarına karşıdır. Atatürk "**Bizim dinimiz en makul ve en doğal bir dindir ve ancak bundan dolayıdır ki son din olmuştur. Bir dinin doğal olması için akla, fenne, ilme ve mantığa uygun olması lazımdır. Bizim dinimiz bunlara tamamen uygundur. Müslümanların toplumsal hayatında hiç kimsenin özel bir sınıf halinde mevcudiyetini muhafaza hakkı yoktur. Kendilerinde böyle bir hak görenler, dini emirlere uygun harekette bulunmuş olmazlar. Bizde ruhbanlık yoktur. Hepimiz dinimizin emirlerini eşit olarak öğrenmeye mecburuz. Her fert dinini, din duygusunu, imanını öğrenmek için bir yere muhtaçtır. Orası da mekteptir.**" diyerek din konusundaki düşüncelerini açıkça belirtmiştir.

Laiklik çağdaş demokrasi için bir ön koşuldur. Laikliğin olmadığı bir devlette demokrasinin bütün kurum ve kuralları ile gerçekleşmesini beklemek doğru değildir. Laik olmayan bir devlet sisteminin insan hakları ihlallerine yol açması kaçınılmazdır.

Devletin bütün dinlere ve inançlara eşit mesafede olmadığı bir toplumda insanlar temel hakları olan inanç ve vicdan özgürlüğünden mahrum olarak yaşarlar. Devletin bir inancı üstün tutması yahut bir inancı baskı altına alması kaçınılmaz olarak toplumda huzursuzluk ve insan hakları ihlallerinin yaşanmasına neden olur.

İnkılapçılık İlkesi

Atatürk İnkılabının amacı çağdaş medeniyetler seviyesini yakalamak ve bununda üzerine çıkmaktır. Bunu başarabilmek akla, bilme ve fenne dayanan sürekli ilerlemeye elverişli dinamik bir toplum yapısının oluşturulmasıyla mümkün olabilecektir. Bu nedenle toplumda eskiyen kurum ve kuralların hızla ve sürekli olarak değiştirilmesi yerine çağın ihtiyaçlarına cevap verebilen yeni yapıların oluşturulması gerekmektedir.

Resim 4.4: Atatürk yeni alfabeyi öğretirken

Atatürk'e göre çağdaş topluma ayak uyduramayan bir millet yok olmaya mahkûmdur. Atatürk bir konuşmasında “Gözlerimizi kapayıp tek başımıza yaşadığımızı düşünemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp dünya ile alakasız yaşayamayız. Aksine yükselmiş, ilerlemiş, medeni bir millet olarak medeniyet düzeyinin üzerinde yaşayacağız. Bu hayat ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her millet ferдинin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur.” diyerek bu gerçeği dile getiriyordu.

Atatürk her açıdan çağdaş bir toplum hayal ediyordu. Türk halkının çok büyük bedeller ödeyerek elde ettiği bağımsızlık ekonomik sosyal ve kültürel alanlarda yapılan değişikliklerle güçlendirilmedikçe gerçek bir bağımsızlık olmayacaktı. Atatürk, “Biz her görüş açısından medenî insan olmalıyız. Çok acılar gördük. Bunun sebebi dünyanın

vaziyetini anlamayıştırmıştır. Fikrimiz, düşüncemiz, tepeden tırnağa kadar medenî olacaktır. Şunun bunun sözüne ehemmiyet vermeyeceğiz. Bütün Türk ve İslam âlemine bakın; düşüncelerini, fikirlerini medeniyetin emrettiği değişiklik ve yükselmeye uydurmadıklarından ne büyük felâket ve ıstırap içindedirler. Bizim de şimdiye kadar geri kalmamız, en nihayet son felâket çamuruna batışımız bundandır. 5-6 sene içinde kendimizi kurtarmışsak zihniyetlerimizdeki değişmedendir. Artık duramayız. Mutlaka ileri gideceğiz; çünkü mecburuz. Millet açıkça bilmelidir, medeniyet öyle kuvvetli bir ateştir ki, ona kayıtsız olanları yakar, mahveder. İçinde bulunduğumuz medeniyet ailesinde lââyık olduğumuz yeri bulacak ve onu koruyacak ve yükselteceğiz. Refah, mutluluk ve insanlık bundadır.” sözleriyle çağdaş dünyaya ayak uydurmanın önemini belirtiyordu.

Atatürk’ün çağdaşlık anlayışı taklitçilik değildir. Atatürk’ün “Biz, Batı medeniyetini bir taklitçilik yapalım diye almıyoruz. Onda iyi olarak gördüklerimizi, kendi bünyemize uygun bulduğumuz için, dünya medeniyet seviyesi içinde benimsiyoruz.” sözleri bu gerçeği en iyi biçimde anlatmaktadır.

Atatürk’ün inkılapçılık ilkesi çağdaşlaşmayı devam ettirmek için bütün Atatürk ilkelerinin yaşama geçirilmesidir. Çağın ihtiyaçlarına cevap verebilen sürekli gelişmeye ve değişmeye elverişli bir toplumsal yapının oluşturulabilmesi ancak çağın gereklerine uygun kurum ve kuralların oluşturulması ile mümkündür.

Atatürk’ün inkılapçılık ilkesi sayesinde Türkiye Cumhuriyeti hızlı bir değişim ve dönüşüm içine girdi. TBMM’nin kurulması ve Hilafetin kaldırılması, cumhuriyet yönetiminin benimsenmesi Atatürk inkılaplarının başlangıcını ve temelini oluşturur. Daha sonraları hukuki alanda değişik düzenlemeler gidilmiş, kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmiş, kılık kıyafette, ölçü sisteminde, eğitim sisteminde kısaca toplumsal yapının her alanında hızlı bir değişime gidilerek Türkiye Cumhuriyetine çağdaş bir kimlik kazandırılmıştır.

C. ATATÜRK’ÜN SÖYLEV VE DEMEÇLERİNDE DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI

Mustafa Kemal Atatürk konuşmalarında yazılarında ve söyleşilerinde demokrasi ve insan hakları konusuna pek çok defa değinmiştir. Atatürk’ün demokrasi ve insan hakları konularındaki düşünce ve görüşlerine bundan önceki konularda yer verilmiştir. Aşağıda Atatürk’ün demokrasi ve insan haklarıyla ilgili söylediği birkaç söz yorumsuz olarak verilmiştir.

Atatürk egemenliğin halka ait olması gerektiğine inanıyordu. Bir konuşmasında "Toplumda en yüksek hürriyetin en yüksek eşitlik ve adaletin devamlı şekilde sağlanması ve korunması ancak ve ancak tam ve kat’î manasıyla millî egemenliğin kurulmuş bulunmasına bağlıdır. Bundan ötürü hürriyetin de, eşitliğin de, adaletin de dayanak noktası millî egemenliktir. Toplumumuzda, devletimizde hürriyet sonsuzdur. Ancak

onun hududu, onu sonsuz yapan esasın korunmasıyla mevcut ve çevrilidir.” diyerek bu düşüncesini dile getirmiştir.

Atatürk hürriyetin sınırsız olamayacağını, başkalarına zarar veren düşünce ve davranışların özgürlük olarak değerlendirilemeyeceğine inanıyordu. Bir konuşmasında “Bir insan, belki kendi arzusuyla şahsî hürriyetini yok etmek ister, fakat bu teşebbüs koca bir milletin hayatına ve hürriyetine zarar verecekse, muazzam ve şerefle dolu bir millet hayatı, bu yüzden sönecekse ve o milletin çocukları ve torunları bu yüzden yok olarsa bu teşebbüsler hiçbir vakit meşru ve kabule değer olamaz. Ve hele böyle bir hareket hiçbir vakit hürriyet namına müsamaha ile telâkki edilemez.” diyerek bu düşüncesini dile getirmiştir.

Atatürk baskıcı yönetim anlayışını reddeden bir devlet adamıdır. Yaşadığı dönemde Batıda çeşitli diktatörler ortaya çıkarken kendisi diktacı anlayışa karşı çıkmıştır. Bir konuşmasında “Korku üzerine hâkimiyet bina edilemez. Toplara istinad eden hâkimiyet pâyidar olmaz. Böyle bir hâkimiyet ve diktatörlük ancak ihtilâl zuhuruunda muvakkat bir zaman için lâzım olur.” diyerek bu düşüncesini dile getirmiştir.

Atatürk düşünce ve vicdan hürriyetine büyük önem veren bir devlet adamı ve düşünürdür. Yaptığı bir konuşmasında “Her fert istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine mahsus siyasî bir fikre malik olmak, seçtiği bir dinin icaplarını yapmak veya yapmamak hak ve hürriyetlerine maliktir. Kimsenin fikrine ve vicdanına hâkim olunamaz.” “Vicdan hürriyeti, mutlak ve taarruz edilemez, ferdin tabîî haklarının en mühimlerinden tanınmalıdır.” “Hürriyet, insanın, düşündüğünü ve dilediğini mutlak olarak yapabilmesidir.” diyerek düşünce ve vicdan hürriyetine verdiği önemi dile getirmiştir.

Atatürk bir konuşmasında “Bu tarif, hürriyet kelimesinin en geniş mânasıdır. İnsanlar, bu mânada hürriyete, hiçbir zaman sahip olamamışlardır ve olamazlar. Çünkü malûmdur ki insan, tabiatın mahlûkudur. Tabiatın kendisi dahi, mutlak hür değildir; kâinatın kanunlarına tabidir. Bu sebeple, insan ilk önce, tabiat içinde, tabiatın kanunlarına, şartlarına, sebeplerine, âmillerine bağlıdır. Meselâ, dünyaya gelmek veya gelmemek insanın elinde olmamıştır ve değildir. İnsan, dünyaya geldikten sonra da, daha ilk anda, tabiatın ve birçok mahlûkların zebunudur. Himaye edilmeye, beslenmeye, bakılmaya, büyütülmeye muhtaçtır.” diyerek hürriyetlerin doğal ve sosyal sınırlarının olduğunu belirtmiştir. Hiçbir hürriyetin sonsuz ve sınırsız olamayacağını ifade etmiştir.

Atatürk hürriyete verdiği önemi; “Hürriyet olmayan bir memlekette ölüm ve çöküntü vardır. Her ilerlemenin ve kurtuluşun anası hürriyettir.” “Hürriyetten doğan buhranlar ne kadar büyük olursa olsun, hiçbir zaman fazla tazyikin temin ettiği sahte güvenlikten daha tehlikeli değildir.”

“Asrî demokraside ferdî hürriyetler, hususî bir kıymet ve ehemmiyet almıştır;

artık ferdî hürriyetlere devletin ve hiç kimsenin müdahalesi söz konusu değildir. Ancak, bu kadar yüksek ve kıymetli olan ferdî hürriyetin, medeni ve demokrat bir millette, neyi ifade ettiği, hürriyet kelimesinin mutlak surette, düşünülebilen mânasiyle anlaşılmaz. Söz konusu olan hürriyet toplumsal ve medeni insan hürriyetidir. Bu sebeple ferdî hürriyeti düşünürken, her ferdin ve nihayet bütün milletin müşterek menfaati ve devlet mevcudiyeti göz önünde bulundurulmak lâzımdır. Diğerinin hak ve hürriyeti ve milletin müşterek menfaati ferdî hürriyeti sınırlar.” sözleri ile ifade etmiştir.

ÖZET

Atatürk İnkılabı, işgal altındaki Türk vatanını düşmandan kurtararak çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne çıkartmayı amaçlayan ve temeli Atatürk tarafından atılmış düşünce sistemidir. Atatürk İnkılabının özünü demokrasi ve insan hakları oluşturur. Halk egemenliğinin önündeki bütün engellerin kaldırılması Atatürk İnkılabının en temel amacıdır. Atatürk İnkılabı belli ilkelere dayanır Atatürk İnkılabının ilkeleri; Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılapçılıktır.

TEST IV

1. Aşağıdakilerden hangisi Atatürk İnkılabının özelliklerinden biri değildir?
 - a) bilimsellik
 - b) çağdaşlık
 - c) akılcılık
 - d) gelenekçilik
2. Bir ülkede çağın ihtiyaçlarına cevap veremez durumda kalmış olan kurum ve kuralları zorla, kökten ve ani bir değişikliğe tabi tutarak yerine yenilerinin getirilmesine ne denir?
 - a) reform
 - b) devrim
 - c) gelişme
 - d) bilimsellik
3. Ülkedeki insanların hukuk önünde eşit olması, kişilere asaletlerine unvan ve servetlerine göre ayrıcalıklı davranılmaması daha çok Atatürk'ün hangi ilkesiyle ilgilidir?
 - a) Milliyetçilik
 - b) Cumhuriyetçilik
 - c) Devletçilik
 - d) Halkçılık
4. Bir ülkede çağın gerisinde kalmış kurumların tamamen ortadan kaldırılmadan iyileştirilmesine ne ad verilir.
 - a) reform
 - b) devrim
 - c) gelişme
 - d) bilimsellik
5. Atatürk ilkelerinden İnkılapçılık daha çok aşağıdakilerden hangisini ifade eder.
 - a) laikliğin korunması
 - b) halk egemenliğinin sağlanması
 - c) ekonomik kalkınmanın devlet öncülüğünde gerçekleştirilmesi
 - d) çağın gereklerine uygun bir toplumsal yapının oluşturulması

6. Amasya Genelgesinde “**Halkın bağımsızlığını, gene Halkın azim ve kararı kurtaracaktır.**” ifadesinin yer alması aşağıdakilerden hangisinin gerçekleştirileceği konusunda bir işaret sayılır?
- a) halk egemenliğine dayalı bir cumhuriyet kurulacağı
 - b) hilafetin kaldırılacağı
 - c) ekonomik faaliyetlerin devlet tekelinde yürütüleceği
 - d) kurtuluş mücadelesinin bir devletin himayesinde yürütüleceği
7. Soyadı kanununun çıkartılarak lakap ve unvanların kullanılmasının yasaklanması Atatürk’ün hangi ilkesiyle **daha çok** ilgilidir?
- a) Devletçilik
 - b) Cumhuriyetçilik
 - c) Halkçılık
 - d) Milliyetçilik
8. “Devletin dini İslamdır.” ibaresinin 1924 Anayasası’ndan çıkartılması aşağıdakilerden hangisini sağlamak amacıyla yapılmıştır?
- a) din özgürlüğünü ortadan kaldırmak
 - b) laik devlet anlayışını güçlendirmek
 - c) üniter devlet yapısını güçlendirmek
 - d) ibadet özgürlüğünü kaldırmak
9. Atatürk döneminde çok partili siyasal hayata geçiş denemelerinin kısa sürede sonuç vermemesinin **en önemli** nedeni nedir?
- a) ülkenin fakir olması
 - b) dış güçlerin baskıları
 - c) TBMM’nin muhalefeti
 - d) gelenekçi toplum yapısı
10. Atatürk İlkeleri devletin nitelikleri olarak hangi Anayasada yer almıştır?
- a) 1921
 - b) 1924
 - c) 1961
 - d) 1982

